

בבא בתרא קלב

עניין: הכותב כל נכסיו לבנו לא עשאו אלא אפוטרופוס

אלשיך שמות כב, כד

או יאמר את העני וכו'. שידמה אל הכותב כל נכסיו לאחד מבניו שלא עשהו אלא אפוטרופוס (בבא בתרא קלא ב), אמדן דעת הוא שלא יניח את השאר ריקנים. נמצא חלק כל אחד כפקדון אצלו. כך הוא יתברך העשיר את אחד, היתכן שהניח את השאר ריקם, והלא גם הם בניו, אלא אפוטרופוס מינהו לזון את הדלים וחלק הדלים אצלו עודף על חלקו. וזה יאמר את העני עמך כי חלק העני שהוא רבוי האת הוא עמך.

אהבת חסד לחפץ חיים חלק ב' פי"ג

פי' באמת הממון הרב שיש ביד האדם יותר מפי' ספוקו, הוא רק פקדון אצלו מאדון העולם, שעשהו אפוטרופוס על זה לרחם על האמללים ולגמול חסד עם הצריכים לזה. וכמו שכתב האלשיך על הפסוק (שמות כב, כד) "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך": ודומה אל הכותב נכסיו לאחד מבניו, שלא עשאו אלא אפוטרופוס, דאמדן דעת הוא שלא יניח את כל השאר ריקנים, נמצא חלק כל אחד כפקדון אצלו. כן הוא בזה: השם יתברך העשיר את אחד — היתכן שהניח את השאר ריקם, והלא גם הם בניו! אלא אפוטרופוס מינהו לזון את הדלים, וחלק הדלים אצלו עודף על חלקו, עד כאן לשונו. וזהו מה שאמר הכותב: "את העני עמך", הינו מה שצריך להעני על הכרח שלו, הוא מנח בנכסיו עבירו, על כן אין למנע ממנו.

ואפילו אם על ידי שהוא עוסק תמיד במצוה זו יאצק לו לפעמים הפסד על ידי זה איזה רובלי כסף, אל יפל לבו עליו על ידי זה. כי ידוע שאי אפשר לשום עסק בעולם — חנות או שאר עסק, גדול או קטן — שלא יאצק בו על ידי ההקפות וכהאי גוונא שום הפסד, כי העסק שהוא בטוח בו מהפסד הרבה הוא קטן למאד, ואפילו הכי כל העולם עוסקין יום ולילה, כי אין צריך להביט על ענין פרטי שנסבב בעסק לפעמים, רק על כלל העסק אם הוא עסק טוב, כן בענינו: אין צריך לצער על ענין פרטי שנסבב לפעמים, כיון שהעסק בדרך כלל הוא עסק טוב. וטוב שיסכים בעצמו להוציא על המדה הקדושה הזו בכל שנה לערף ארבעה וחמשה רובלי כסף, ובאדם עשיר לפי ערכו, ואז אפילו אם יסבב לפעמים איזה הפסד על ידי המצוה — אל ירע לבו עליו, כיון שפבר קבל עליו זה, וכמו שאין מצטער על שמוציא מנכסיו על מצות תפילין. *

ערכי נחל פרשת האזינו

ובדרך דרוש ומוסר נראה לי לבאר, כי נודע שיש ב' מיני צדקה, דהיינו צדקה לעניים בפשיטות הוא מין א'. ומין הב' הוא כי אין עני אלא מדעת, והמדריכו ומלמדו דעה לפרוש מעבירות שבידו היינו הצדקה. והמין הב' הוא עדיף, וברוב המקומות היכא דכתב סתם צדקה המכוון הוא למין הב', כי המין הא' לא יתכן כל כך לקראתו בשם צדקה כאשר ביארו המפרשים כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, וכן כל היכא דמזהיר על הצדקה כתיב לשון אחיך, וביארו דהענין הוא כמו שארז"ל [בבא בתרא קל"א:] הכותב כל נכסיו לבנו אחד לא עשאו אלא אפוטרופוס, והטעם, דלא מסתבר כיון שכולם בניו איך יתן לאחד הכל ולהב' לא יתן כלום אלא על כרחך דלאפוטרופוס עשאו, משא"כ אם חילק מעט מנכסיו להנותרים אמרינן דאע"פ שנתן לזה הרבה מ"מ היה כוונתו למתנה גמורה ואותו אהב יותר.

וכן הענין, מאחר שכל ישראל בני אל חי הם לא יתכן כלל שיתן לאחד הרבה ולאחד לא יתן כלום, אלא על כרחך שעשאו לזה אפוטרופוס, נמצא חלק העני ביד העשיר, משא"כ מי שיש לו אפילו ר' זוז לא יטול באמת לפי שיש לומר שהש"י אין רצונו ליתן לו יותר, מה שאין כן מי שהש"י אין נותן לו כלום על כרחך שהעשיר הוא אפוטרופוס ידידיה, לכן כשהזהירה תורה על הצדקה כתיב תמיד אחיך להורות שאב אחד לכולם, ולכן לא יעלה בדעתך לומר שלאחד יתן ולהשני לא יתן נמצא חלקו עמך, ממילא כשנותן צדקה אינו צדקה על האמת אלא פורע לו חוב גמור. מה שאין כן מין הב' הוא צדקה על האמת, כי בכאן אין לומר שחלק עם הארץ הוא אצל התלמיד חכם, כי התורה מונחת בקרן זווית ויגעתי ומצאתי תאמין.